

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

2. Положення про організацію освітнього процесу для аспірантів та осіб, які здобувають вищу освіту ступеня доктора філософії поза аспірантурою в Одеському національному медичному університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://onmedu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/Polozhennja-pro-organizaciju-osvitnogo-procesu.pdf>

3. Порадник для аспірантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/institutekonomiki/aspirantural/poradnik-dlya-aspirantiv.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-321-0-10>

МОВНІ АНОРМАТИВИ В ДИСЕРТАЦІЯХ

Грицевич Юрій Васильович

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри української мови та лінгводидактики
факультету філології та журналістики,*

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Згідно з п. 1 ст. 22 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» мовою науки в Україні є державна мова [7]. Вільне володіння фаховою українською мовою – обов'язок здобувачів ступеня доктора філософії, доктора мистецтва, доктора наук, адже інші норми вищезгаданого закону регламентують зокрема таке: супровід матеріалів, опублікованих англійською мовою, анотацією та переліком ключових слів державною мовою; публічний захист дисертації державною мовою (або, за бажанням здобувача, англійською); для статей, опублікованих у міжнародних фахових виданнях іншими, ніж англійська, мовами, спеціалізована вчена рада своїм рішенням може зобов'язати надати переклад або коротку анотацію статті державною мовою тощо [7].

Професор А. М. Зосимов, спираючись на численні джерела й аналізуючи типові помилки в дисертаціях від етапу формулювання назви роботи до одержання й оформлення результатів дослідження, зауважує: «У дисертанта є лише один метод контакту з навколишнім світом. Про

нього судять на підставі того, як він викладає результати своїх досліджень. Проте безліч учених проходять свій довгий життєвий шлях, навіть не намагаючись усвідомлено збагатити свій словниковий запас, опанувати різні відтінки їх значень. Вони звикають вживати шаблонні фрази, що чують на роботі і на вулиці. Немає нічого дивного, що вони часто порушують традиційні й основні канони самої граматики» [8, с. 145]. Скрупульозно дослідивши відповідність наукових текстів загальноприйнятим нормам сучасної української літературної мови, Н. В. Стратулат переконливо відзначає: «Науковець у процесі формулювання результатів досліджень зобов'язаний створювати такий текст, який буде не тільки адекватно відображати інтелектуальний зміст, а й відповідатиме критеріям культури мовлення у сфері наукової комунікації» [13, с. 101]. Авторитетний дослідник української наукової мови П. О. Селігей постулює: «Швидкий і дієвий обмін науковою інформацією залежить від того, як добре вчені обізнані зі стилевими нормами, чи дотримуються комунікативних якостей мовлення, наскільки вдало добирають виражальні засоби відповідно до мети висловлювання. Від комунікативної повноцінності тексту не в останню чергу залежить, чи вдасться авторові вплинути на читача, зацікавити його тематикою досліджу, переконати в слушності своїх міркувань і висновків. Ось чому розвідки з наукового мали б стати одним із пріоритетів вітчизняної лінгвостилістики» [12, с. 4].

Мовностильові питання українського наукового дискурсу, причини виникнення анормативів (насамперед лексичних), практичні поради щодо уникнення типових помилок висвітлено в публікаціях М. П. Баган [1; 2], І. В. та А. І. Гарбарів [4, 5], Я. Ю. Дем'ян [6], Т. А. Лещенко [9], А. Ф. Нечипоренко [10], А. П. Романченко [11], Н. В. Стратулат [13; 14] та ін.

За даними статистичного обліку Книжкової палати України [3], наукова публікаційна активність зростає щороку (див. табл. 1), однак авторам часто бракує мовної майстерності для грамотного викладу думок.

Продемонструємо на конкретних прикладах випадки ненормативних слововживань, що свідчать про недостатній рівень мовної вправності здобувачів:

1) порушення норм милозвучності *у / в*: *у асоціативному / в асоціативному, у автора / в автора, в свідомості / у свідомості*;

2) непослідовне дотримання чергування сполучників *і / та*: ... *змінюються з приходом до влади нових політичних лідерів та політичних діячів...* (Н. Деренчук). *Застосування специфічних синтаксичних структур та стилістичних засобів...* (Н. Деренчук);

3) граматичні (морфологічні, синтаксичні) словотвірні аномативи: *здоровлюючу, омолоджуючу, зцілюючу силу води / оздороччу, омолоджувальну, цілющу силу води; внесено 594 робіт Я. Рудницького / внесено 594 роботи Я. Рудницького; констатуємо, що їм властиве..., що є очевидним з огляду на...*;

Таблиця 1

Статистичні дані Книжкової палати України

Розділи цільового призначення	2022	
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.
Усього	9691	11704,2
Наукові видання	1782	371,3
Науково-популярні видання	881	918
Нормативно-практичні видання	149	76,8
Офіційні видання	940	188,0
Громадсько-політичні видання	80	81,6
Навчальні та методичні видання	2382	5100,4
Літературно-художні видання	2047	1944,9
Видання для дітей та юнацтва	1105	2458,5
Довідкові видання	118	53,9
Інформаційні видання	5	1,1
Видання для видавців і книгорозповсюджувачів	1	0,2
Бібліографічні видання	51	6,8
Видання для організації дозвілля	44	85,5
Рекламні видання	1	0,1
Література релігійного змісту	105	417,1

4) лексичні помилки, стилістичні недоліки: *як показав фактичний матеріал / як свідчить аналіз фактичного матеріалу; нанести серйозної шкоди / нашкодити, заподіяти шкоду; з метою / задля; вони поділяються / їх поділяють; повинно спиратися / має спиратися; у зв'язку з цим / через те, що..., з огляду на те, що...; у залежності від контексту / залежно від контексту; в той час як / тоді як; до розуміння цього явища долучаються / долучено; дискурс звертається до / дискурс передбачає; робити висновки чи прогнози вважалося / робити висновки чи прогнози вважали; такі прогнози повинні використовуватися / такі прогнози треба використовувати; наглядно-образне / наочно-образне; при цьому / до того ж; значимість / значущість; яким чином удається авторові... / як удається авторові...*

Отже, дотримання мовних норм під час написання тексту дисертації – надійна запорука успішної наукової комунікації.

Література:

1. Баган М.П. Культура української наукової мови: посібник для самостійної роботи студентів. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с.

2. Баган М. П. Кліше в сучасному українському науковому дискурсі: культуромовний комунікативний аспекти. *Граматичний простір сучасної лінгвоукраїністики. Катерині Григорівні Городенській*. Інститут української мови НАН України; упоряд. : Н. І. Горголюк, Л. М. Колібаба, В. М. Фурса. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. С. 367–374.

3. Відомості бібліографічного реєстру книжкової продукції Книжкової палати України імені Івана Федорова. [Електронний ресурс]. URL: http://www.ukrbook.net/statistika_.html (Дата звернення: 02.09.2023).

4. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Граматичні анормативи у професійному мовленні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2022. № 58. С. 41–44.

5. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Синтаксичні анормативи у професійному мовленні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2022. № 53. С. 33–36.

6. Дем'ян Я. Культура української наукової мови як наукова проблема. *Молодь і ринок*. 2023. № 3 (211). С. 108–112.

7. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (Дата звернення: 01.09.2023).

8. Зосимов А. М., В. П. Голік. Дисертаційні помилки : монографія. Харків : ВД «Інжек», 2005. 216 с.

9. Лещенко Т. А., Жовнір М. М., Бондар Н. В. Типові помилки в синтаксисі наукового стоматологічного тексту. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 6. С. 137–143.

10. Нечипоренко А. Терміни-пароніми та питання культури наукового мовлення. *Science Review*. 2020. № 2 (29), С. 25–27.

11. Романченко А. П. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 541 с.

12. Селігей П. О. Український науковий текст: проблеми комунікативної повноцінності та стильової досконалості : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / НАН України ; Інститут мовознавства імені О. О. Потебні. Київ, 2016. 38 с. URL: [http://www.inmo.org.ua/assets/files/Selihey%20P.%20Ukr.%20naukovu%20text%20\(2016\).pdf](http://www.inmo.org.ua/assets/files/Selihey%20P.%20Ukr.%20naukovu%20text%20(2016).pdf) (Дата звернення: 31.08.2023).

13. Стратулат Н. В. Плеоназми як різновид лексичних анормативів у науковому мовленні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2021. Т. 32 (71). № 1. Ч. 1. С. 100–105.

14. Стратулат Н. В., Яслик В. І. Нормативність як основний аспект наукового мовлення. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 4. Ч. 1. С. 126–130.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-321-0-11>

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ПСИХОЛОГІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дерев'янюк Світлана Петрівна

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

В Україні підготовка дисертацій з психології є актуальною, що обумовлено наявними соціальними проблемами: під час війни, яка триває з 2014 року, все більш поширеними явищами у широких колах населення стають стрес, депресія, проблеми адаптації до сучасного життя, насильство, військова травма тощо. Дослідження в галузі психології можуть сприяти розробці програм і стратегій для подолання цих проблем.

Проблематиці підготовки дисертацій з психології присвячена низка робіт [1; 3], проте недостатньо розкритими залишаються питання, пов'язані з особливостями проведення психологічних досліджень в умовах воєнного стану.

Мета даної роботи – визначити основні проблеми проведення психологічних досліджень в Україні під час воєнного стану.

Дослідження в галузі психології під час війни супроводжуються чисельними проблемами, основними з яких є:

1. Етичність досліджень. У процесі проведення психологічних досліджень у воєнний період науковці повинні бути особливо обережними щодо збору та використання інформативних даних, з метою забезпечення безпеки учасників досліджень.

2. Географічна доступність учасників. Воєнні умови можуть суттєво обмежувати доступ науковців до учасників досліджень через заборони, обмеження щодо переміщення та непередбачувані обставини життя, пов'язані з безпекою.